

ARATUSTEAK

ITUREN ETA ZUBIETA'KO
YOALDUNAK

Dantza asko dagoz Aratustee-tan eta gaur Naparroa'ko dantza bereizi bat ikusiko dogu: Ituren eta Zubieta'ko Yoaldun'en dantzak. Bi erri onek euskaldunak dira eta Gipuzkoa'tik ez dagoz urrun. Festa ospetsuak egiten dabez, Errege-egunetik asi eta Garizumaren aurreko jaiaren bitartean.

Zer egunetan izango diran erabakitzeo, Ilbeltzaren, Urtarrillaren 17'an, San Anton egunean biltzen dira Ituren eta Zubieta'ko mutillak.

* * *

Festa, askoren artean osatzen dute:

1.^o—Yoaldunek: pauso-neurtuetan dantzatzen diran mutil-taldeak, yoale aundiak bizkarrean yoaz.

2.^o—Aratusteko mamarro eta moxorro eta mammo moltsoan edo sardan dabilzanak bakoitza bere aldetik.

3.^o—Gurdietan doazenek.

* * *

Yoaldunak buruan daramaten kapelak «ttuntturro» dau izena; kartoiezkoa da eta barrutik eta kanpotik telea edo oyala; 55 zentimetro luze eta gaiñeko muturrean oillar-lumak zuri-beltz eta nabarrak. Sei zentimetro beerago, zintzililik 29 galartsu edo zinta kolorezkoak, 38 zentimetro luze bakoitza eta lau zabal. Onek amaitzen diran tokian zapi zuri bat buelta osoan sei zazpi zentimetro zabalekoa, dantzariari arpegian itzala edo gereizpea egiten dautsona.

* * *

ZUBIETAKOAK

Goiko partetik alkondara zuria eramaten dabe eta be-aldeetik saia zuri puntilleduna; gerrian ardi-narrua ille luzeagaz eta bere gaiñean bi zintzarri aundiak, amar kilo-koak bakoitza, estu-estu lotunda, 36 zentimetro luzeroa eta aoan



12, zabal. Danen azpitik praka urdiñak belauetatik beerakoa bistan dabela. Antxiña eta oraintsu ere bai, oiñetan abarkak eroaten ebezan. Eskuan «ixopua» zaldilleekin egiña eta eskumuturra egurrezkoa, iltze oriekin ornitua. Lurrera begira eraman ei dabe ixopua. Jantzi au etxean gordeten da, kontu aundiz urrungo urterako. Jabea ezkontzen danean, ezkongai bateri saltzen dautso.

ITURENGOAK

Emakume-gona zuria puntilladuna prake-gaiñetik; gaiñean bular-aldeetik ardi-narru bat gogor lotunda au be; bizkarretik beste bat. Gerrian oso gogor lotunda, bi zintzarri edo yoale aundiak; gorango beste bi yoale txikiak. Ondorengo gauzak, antzekoak dira.

* * *

Bi errietako yoaldunen taldeak, bezperatik irteten dabe «txerri-puska»-eskean. Txerrikiak emoten dautsez eta arrautzak. Biltzen dabena ostatura eramaten dabe; baita be auzo bakoitzetik txekor bat, gero danentzakao janak preparateko. Eske onetan yoaldunekin batera aspo-soiñua eta pandereta bat irteten dabe. Umiak be bai, ondoren. Ibilbidea gero egingo dana bera da; dantzan egiten dana, astelenean eta asteartean...

* * *

Ituren'go festaren zati nagusi bat Sagardia emparantzan egiten da. Gero yoaldunak, beuren pauso-neurtuekin, ritmoekin, auzoetara zabaltzen doiaz erriari buelta osoa emon arte. Gero ostatura biltzen dira. Ostatuan egin ei dabez lenengo dantzak eta ondorengo jan-edanak.

Zubieta'n be, berdintsu jokatzen dabe: ostatuan lenego saioak, gero pelota-lekua duan plazan eta gero erri guztiari bueltea emon.

ALKARREN ARTEKO FESTA

Gauzia ez da erri bakoitzean amaituten: batek bestiari bisita egiten dautsoe. Baiña, aurrera joan aurretik, ona erri bakoitzean zer egiten daben.



ITUREN

na, Kastañeruena eta abar, gogoaren eta irudimenaren neurrira...

* * *

Aztelena. Zubietakoak beuren errian goizetik ibilli dira. Orain amabiak dira ostatuan bildu diranean beuren lenengo saioa egiteko, Ituren'eruntz irten baiño lenago. Gero, berriz, plazan buelta batzuek. Badoaz bidean, gurdiak aurretik, gero oiñezko beste mamuak eta azkenean yoaldunak.

Ituren'a eldu orduko, ordu biak. Alkartzen dira Ituren'go yoaldun, mamu eta gurdiekin. Alkarrekin festa ospatzen dabe eta Zubietakoak enparantzan lau edo bost aldiz dantzan ekiten dabe, andik ostatura joateko, bazkaltzera.

* * *

Asteartea. Iturengoak doaz Zubietara. Auek bidera irteten dautsee zubira arte, yoaldunek aurretik eta gurdiak atzetik... Plazan bost dantza-aldi egin eta danok ostatura...

.....

Dantza guztiak espirituaren agerpen batzuk dira: pozgarriak erriko festeetan, erlijio-usañez eta majia-kutsuz jantziak, gizarte-agintaritzari buruzkoak, guda-zantzokoak, maite-miñak agertze-koak, dolu-miñezkoak...

Festa auek nun sartu? Badabe festa-usaiña; yoaldunen ekintzak ba dau misteriorik...

Auzoen arteko artu-emanak obetzeko egiñak ote diraz... Euskalarriko gauzak zuztarrak dabez beeraiñoakoak eta dantza auek aztikeriz eta misterioz agertzen dira beteta.

Yoaleak eta zintzarriak, emen bezela European be, sorginkeriak eta espiritu gaiztoak uxatzeko eta kanpora botateko, indarra badaukie euki. Eguskia goraka asi dan unean, udaberriaren esperoan, gaeuzko espiritu txar guztiak botateko ordua da. Neguko gau beltza illun-illuna bota aal izateko yoale aundiak bear dira.

Garai oneri gure aurrekoek Il-

beltza ipiñi eutsoen izena; baiña, gure prehistoriaren une batzuetan baltza baiño beltzagoa zan: emen koba-zuloetan renoen azurrak topatzen dira eta renoek izotzetako basauntzak dira. Emen izoitz beltzak izan ziran eta negu luze-luzeak. Eguzki-argiaren eta berotasunaren zai-zai jende guztia. Ez da, ba, arritzeko, eguzkia goraka asteen, festa agitea, sukaldean egur aundiak, mokor aundiak, sartzea (Olentzero-mokorra), suek agitea... neguaren deabrua uxatzeko. Gaur-egun ez doguz Aratus-teak eta Karnebalak orretarako egiten. Festa egiten dogu oitura dalako. ARRINDA'tar Anes

EUSKARA

«Euskara
jaiki adi plazara»
hatxea
kapel aundi zatarra
buruan dekala...
Alai! Alai!
Plazara!

* * *

«Euskara
jaiki adi plazara»
akuilluka
Euskaltzaindi «xabala»
atzetik dekala...
Ala! Ala!
Plazara!

* * *

«Euskara
jeiki adi plazara»
gurutzea
alperrikako atxea
bizkerrean dekala...
Ala! Ala!
Plazara!

* * *

«Euskara
jaiki adi plazara»
arinketan,
larritasun estua
biotzean dekala...
Ala! Ala!
Plazara!

* * *

«Euskara
jaiki adi plazara».
INES LAZKAU'ko

Lenengo eguncan, astelenean, ostatura biltzen dira goizeko zortziretan, jantziak ondo eta erretaz ipintzeko, batez be, zintzarri edo yoaleen loturak gogor lotzeko, bakoitzak amar kilo pisatzen dabeta. Irten aurretik berakatz-zopa ederra jan. Bitartean beste mamuak, yoaleak ez diranak, jazten dira, eta gurdiak apaindu kalean.

* * *

«Artza» da mamu oietako be-reizi bat. Urteero ez dau urteten bere eginbiarra neketsua eta larria dalako. Jantziak astunak eta ume guztien ondoren ibilli bear arin-aringa, arrapateko. Jantzia: Ardinarru aundi bat bizkarrean, beste bat bularrean, anketan eta basoetan biña, burutik beera besta bat eta buruan basauntzaren bi adar aundi eta zintzarri bat lapotik zintzilika. Bere aurretik ibilli bear dau beste mamu parregarri eskas batek.

Beste edozelako mamu asko be bai. Gaiñera gurdisail bat. Era guztietakoak: Beltzan-jauregia, Sorgiñen-atxea, Olentzaro, Txalaparta, Kaiku-egillena, Sukaldarie-